

IMAGINEA POST-FACTUM A PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL REFLECTATĂ ÎN PAGINILE REVISTEI *CULTURA CREȘTINĂ* (1919–1925)

IULIU-MARIUS MORARIU*

THE POST-IMAGE OF THE FIRST WORLD WAR REFLECTED IN THE PAGES OF *CHRISTIAN CULTURE* REVIEW BETWEEN 1919–1925

ABSTRACT: *In this study, the author presents the way how is reflected the post-image of First World War in the pages of Christian Culture review (the review edited by the Greek-catholic Metropolitan See of Blaj starting from 1911; the period seen is between 1919–1925). There are highlighted all the articles dedicated to the theme of the war, published in that period. There are also emphasised the attitudes about the war from other countries like France, Holland, Belgium or Deutschland, the attitude of the Pontifical See and other similar attitudes about the war, its damages, and is shown the way how the Romanian society from Transylvania, from other parts of Romania and from awesome, regenerated themselves after the conflagration. The most important attitudes of the state in social protection and for the help of the war orphans and hurt people, which are also presented in the pages of the review, are also analysed by the author.*

There is also presented the way how the representatives of Blaj institution tried to help the people who had to suffer after the conflagration.

KEYWORDS: *pope, France, peace, alcohol, heroes.*

REZUMAT: *În acest studiu, autorul prezintă modul în care se reflectă imaginea post-factum a Primului Război Mondial, în paginile revistei Cultura creștină (periodicul editat de către Mitropolia Greco-Catolică din Blaj începând cu anul 1911; perioada avută în vedere se plasează între anii 1911–1925). Sunt prezentate aici toate articolele dedicate războiului, publicate în acea perioadă. De asemenea, sunt înfățișate atitudinile privitoare la război ale unor țări precum Franța, Olanda, Belgia sau Germania, atitudinea Sfântului Scaun și alte atitudini similare cu privire la război, daunele lui și este arătat modul în care societatea românească din Transilvania, din alte părți ale României sau din străinătate, s-au regenerat după conflagrație. Cele mai importante atitudini ale statului în ceea ce privește protecția socială sau ajutorul orfanilor de război sau a răniților, care sunt de asemenea prezentate în paginile revistei, sunt și ele analizate de către autor.*

De asemenea, este prezentat modul în care reprezentanții instituției blăjene au încercat să ajute oamenii care au avut de suferit de pe urma conflagrației.

CUVINTE CHEIE: *papa, Franța, pace, alcool, eroi.*

Prima conflagrație mondială, intens reliefată în paginile revistelor românești din Transilvania în timpul desfășurării ei, va rămâne un subiect prezent în cadrul lor și după finalizarea propriu-zisă a conflictului, cu toate că, uneori, începând cu anul 1919, modul de prezentare și de reprezentare al războiului va căpăta alte nuanțe.

O revistă importantă în peisajul editorial ardelean care s-a preocupat cu prezentarea acestui subiect atât în timpul desfășurării evenimentului, cât și după finalizarea lui, a fost și organul oficial al Bisericii Române Unite cu Roma, *Cultura Creștină*. Dacă între anii 1914–1918, ea va cunoaște o scădere

* Masterand, Facultatea de Teologie Ortodoxă / Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. e-mail: maxim@radiorenasterea.ro.

a numerelor publicate pe durata unui an, de la 9 numere în anul debutului conflagrației, la un singur număr în anul finalizării¹, între 1919–1925, ea va ajunge de la 9 numere, în primul an pomenit, la 20, în cel din urmă, înregistrând o creștere amplă atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ.

În ceea ce privește materialele privitoare la Primul Război Mondial, în primii 6 ani de după conflagrație, aici vor fi concentrate 28 de articole cu privire la această temă, din cele 37 care vor apărea pe întreg parcursul apariției primei serii (1911–1944)². Cu toate acestea, spre deosebire de reviste precum *Transilvania*³, sau *Telegraful român*⁴, în paginile cărora se regăsesc mai multe descrieri ale urmărilor conflagrației, tentative de memorialistică mărunță și alte materiale similare, în paginile *Culturii creștine*, războiul și urmările lui reprezintă o temă periferică, autorii de aici fiind mai preocupați de chestiuni precum concordatul⁵, care generează uneori polemici ample între publicația unită și publicațiile ortodoxe *Telegraful Român* și *Revista Teologică*, de publicarea unor studii de istorie bisericească precum istoria episcopiei cumană⁶, a unor studii de teologie morală, sau a unor predici utile în pastorație.

În ciuda acestui fapt însă, articolele și studiile privitoare la război abordează o tematică vastă, analizând rolul jucat de Biserica Greco-catolică în conflagrație și în episodul unirii⁷, prezentând felul în care se văd urmările lui în alte țări⁸, analizând probleme apărute ca urmare a conflagrației (cum este de exemplu situația civilă a femeilor ale căror bărbați au dispărut în război)⁹, valorificând cuvinte ale unor lideri celebri cu privire la eveniment¹⁰, recenzând cărți ce prezintă memorialistică din acea perioadă¹¹, militând pentru combaterea unor urmări nefericite ale lui precum alcoolismul¹² sau pentru consolidarea unirii¹³, care este văzută ca o urmare a eroismului manifestat de românii ardeleni. Din punct de vedere tematic, viziunea post-factum a evenimentului diferă destul de mult în raport cu cea din timpul în care se desfășura acesta, efectele lui, la fel ca literatura dedicată acestuia, ele diminuându-se pe măsura trecerii anilor¹⁴.

O problemă care va persista destul de mult chiar și după încheierea războiului va fi cea legată de cei dispăruți pe câmpul de luptă și de situația civilă a celor rămași acasă. Se știe că războiul a produs

¹ <http://dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/166>, accesat 07. 11. 2015.

² Toader 2010, p. 360–361.

³ Georgescu 1922, p. 390–391; Georgescu 1922 (1), p. 425–426; Georgescu 1922 (2), p. 425–426, p. 435–436; *** Cronică culturală 1920, 991; Agârbiceanu 1920, p. 2–6; Bârseanu 1920, p. 14; Maniu 1920, p. 57; Voitești 1920, p. 81; Lazăr 1920, p. 322; ***Cronica economică 1920, p. 388; *** La alții și la noi 1920, p. 391; Goldiș 1925, p. I; *** Raportul general 1925, p. 327; Aici, după cum se poate vedea, aproape fiecare număr conține câteva materiale în care se vorbește despre război, despre urmările lui sau despre activitatea unor instituții culturale în timpul lui (în condițiile în care revista cunoaște mai puține numere anuale decât cea pe care o vom analiza în paginile următoare). Acestora li se adaugă atât operele literare în care sunt descrise evenimente din război, cât și memorialistica mărunță a conflagrației (n. n.).

⁴ Cf. Moldovan 1919, p. 2–3; *** Pentru eroii de la Orlat. Festival în teatrul sibian 1919, p. 5; *** Circulară 1919, p. 2; ***Transilvania de azi 1919, p. 3; Iov 1919, p. 3; *** Voluntari români din Italia 1919, p. 3; *** Voluntari români din Siberia 1919, p. 2.

⁵ Cf. Carada 1919, p. 56–59; *** Interesale naționale și concordatul 1921, p. 115–127; *** Împotriva concordatului? 1920, pp. 314–317; *** Campania împotriva Concordatului 1921, p. 71–73; *** Concordat și toleranță confesională 1921, p. 71–73; *** Istoricii noștri despre Concordat 1921, p. 107; Macaveiu 1921, p. 110–112. Cf. *** Concordatul 1925, p. 3.

⁶ Vezi de exemplu: Ferent 1923, p. 78–102; Ferent 1923 (1), p. 115–123; Ferent 1923 (2), p. 156–163; Ferent 1923 (3), p. 196–199; Ferent 1923 (4), p. 229–235; Ferent 1925, p. 16–17.

⁷ Andrea 1919, p. 202–204; Pop de Zăicani 1919, p. 109–110; Salvianus 1923, p. 75–77; Coltor 1923, p. 153–156; Teodorian-Carada 1919, p. 56–59.

⁸ *** Iezuiții francezi în primul război mondial 1919, p. 303; Bălan 1920, p. 267.

⁹ Marcu 1919, p. 9–13.

¹⁰ *** Cuvinte înțelepte 1921, p. 212.

¹¹ *** Cărți. Reviste. Ziare 1925, p. 302; *** Cărți și reviste 1925 p. 61; Macaveiu 1924, p. 99; Măcelariu 1920, p. 269–260.

¹² *** Proiect de lege pentru combaterea alcoolismului 1920, p. 117–118. De altfel, cu această problemă se confrunta și Biserica Ortodoxă, fapt dovedit de prezența unor campanii similare și în paginile *Telegrafului Român*. Cf. *** Transilvania de azi 1919, p. 3.

¹³ *** Reinviere și consolidare 1922, p. 65–67. Cf. Ștefan 1925, p. 2.

¹⁴ Vezi: Morariu 2014, p. 443–456, pentru o analiză mai amplă a felului în care se reflectă imaginea Primului Război Mondial în paginile revistei *Cultura creștină* în timpul desfășurării evenimentului.

moartea multor bărbați, or acest lucru era unul destul de grav cu precădere în mediul rural, unde, gospodăria, rămasă în grija femeilor, era afectată¹⁵. În această situație, multe dintre femeile ale căror bărbați nu reveniseră de pe front după încheierea conflagrației, cereau dezlegarea căsătoriei, cu scopul recăsătoririi (unele dintre cazuri aveau în centru dragostea, însă în marea lor majoritate credem că era vorba despre înțelegeri între cei doi parteneri care urmau să se căsătorească, cu scopul susținerii gospodăriei). Cum în Biserica unită, singura posibilitate ca cineva să se recăsătorească era să rămână văduv, multe persoane au încercat să-și dovedească văduvia spre a primi acest drept. În acest context, în anul următor încheierii conflagrației, vicarul Isidor Marcu publică un articol în care arată care sunt documentele necesare pentru ca un astfel de demers matrimonial să fie în conformitate cu prevederile canonice¹⁶. El arată că pentru a-și dovedi văduvia, o femeie avea nevoie de un document care să certifice decesul soțului, care să fie oferit de regiment sau de către autoritatea civilă și care avea la bază recensămintele din timpul războiului. În contextul în care nu existau astfel de documente, se putea apela însă și la martori care să certifice decesul pe câmpul de luptă al soțului, mărturia lor urmând a fi însoțită și de o anchetă a preotului paroh¹⁷.

Problema va fi reluată ulterior, patru ani mai târziu, de această dată însă de către autoritățile civile care planificau asigurarea unor despăgubiri pentru orfanii de război și definitivarea situației văduvelor. Redactorii periodicului blăjean vor semnala această lege¹⁸ promițând că vor reveni curând cu o prezentare amplă a conținutului ei, realizată de canonicul Victor Macaveiu¹⁹, redactorul șef al revistei, fapt ce nu s-a mai întâmplat însă în perioada cercetată de noi.

Evocarea unor personalități importante, fie cu prilejul decesului, fie cu prilejul comemorării lor, se constituie de asemenea într-un motiv de reamintire a greutăților războiului și a eroismului de care marii bărbați ardeleni au dat dovadă, la fel cum vizitele unor personalități importante în zonă (cum este cazul vizitei regelui și a reginei în Ardeal), constituie prilejul rememorării unor evenimente din acea perioadă²⁰. Exemple în acest sens pot fi considerate evocarea dedicată generalului Berthelot²¹, necrologul dedicat lui Isidor Marcu²² în anul 1924 sau cele două medalioane care îl au în centru pe Gheorghe Pop de Băsești²³.

Pentru românii ardeleni, războiul se constituie și într-un eveniment prin intermediul căruia ei iau contact cu oameni de alte naționalități, cunosc ideile lor și văd modul lor de a se raporta la anumite situații cruciale²⁴. Întâlnirile cu astfel de oameni reușesc adesea să schimbe concepțiile și ideile preconceptuate pe care presa le crease ardelenilor cu privire la ei și să îi determine pe români să transpună aceste experiențe în scris, spre a fi de folos și altora²⁵.

Pe de altă parte, conflagrația nu aduce doar jertfe, ci și eroi, fapt pentru care revista Bisericii Unite va cunoaște și câteva materiale dedicate unor eroi. În paginile acestora, autorii vor evoca jertfele unor femei care s-au sacrificat în timpul războiului²⁶, dar și eforturile unor mari eroi. Recenziile la volumele

¹⁵ Cf. Bârlea 2000, p. 45.

¹⁶ Marcu 1919, p. 9–13.

¹⁷ Marcu 1919, p. 10–11.

¹⁸ *** Legea privitoare la dispăruții de resboiu 1923, p. 308–309. De altfel, se pare că această problematică îi viza uneori și pe preoți, fapt ce va stârni interesul redactorilor periodicului. Cf. Popa 1921, p. 99–106.

¹⁹ *** Legea privitoare la dispăruții de resboiu 1923, p. 309.

²⁰ *** Regele și regina în Ardeal 1919, p. 177–179.

²¹ *** Generalul Berthelot prin Ardeal 1919, p. 35–36.

²² Coltor 1924, p. 138.

²³ *** Gheorghe Pop de Băsești 1919, p. 45–47; *** Lui Gheorghe Pop de Băsești 1923, p. 137–138.

²⁴ „Războiul mondial, cu dimensiunile și cu valorile sale uriașe aruncate încoace și încolo peste o țară și peste alta, ne-a dat ocazia să cunoaștem diferite popoare și nu numai după cum ni le prezenta presa, de multe ori rău informată, ori chiar tendențios înșelătoare, chiar văzându-i cu ochii noștri proprii, vorbind și petrecând cu ei”. Fireza 1919, 200.

²⁵ Iată câteva exemple, regăsite în *Cultura creștină*: *** Iezuiții francezi în primul război mondial 1919, p. 303. Fireza 1919, p. 200–202; Georgescu 1920, p. 40–52; Bălan 1920, p. 267.

²⁶ *** Sângele preoților. O prefață de Henry Bordeaux 1925, p. 249.

de memorialistică sau de literatură dedicate războiului vor cuprinde și ele evocări ale unor oameni care s-au jertfit în cadrul războiului, moartea lor fiind văzută ca un element de susținere a cauzei naționale²⁷.

Războiul a adus însă urmări directe și în planul moralității, generând o adevărată criză a acesteia, fapt remarcat și de autorii revistei²⁸. Din cauza lui, se constată o scădere a ratei natalității²⁹, iar după finalizarea lui, o creștere a ratei divorțurilor³⁰, context în care Biserica se află în situația gestionării acestei problematice, ea încercând să consolideze familia creștină, combătând alcoolismul³¹, militând pentru îngrijirea pastorală a bolnavilor³² sau pentru combaterea sectelor, apărute în urma conflagrației și pe teritoriul Transilvaniei³³, sau ajutându-i pe copiii de preoți rămași orfani prin înființarea unui orfelinat pentru orfanii de preoți³⁴.

Cuvintele unor oameni importanți care văd înțeleg războiul ca pe o provocare la responsabilitate și ca pe o întoarcere înspre religie, se regăsesc și ele în paginile revistei, redactorii ei prezentând uneori păreri ale lor. Un astfel de exemplu este și președintele Cehoslovaciei, Massarik, care spune cu privire la evenimentele cercetate următoarele:

„Eu am voit să privesc totdeauna scopurile umanității și ale democrației sub specie aeternitas. Războiul și ororile sale ne îndeamnă să reflectăm asupra problemei religioase. Religiunea cuprinde, după părerea mea, un ideal de perfecțiune minunat pentru lucrările omenești. Acest ideal ferește pe oameni de micime și meschinărie. Fie-mi permis a schimba faimosul cuvânt al lui Halek și a zice: „Dumnezeu ne apără de vulgaritate”! Sentimentul eternității ne face modești; el stârnește simțul responsabilității și ajută la înțelegerea armoniei generale a universului”³⁵.

Prezentarea opiniei lui reliefează și opinia celor care se ocupau cu editarea periodicului, ea fiind importantă pentru că oferă informații cu privire la orientarea și la afilierea lor ideologică.

Un alt subiect interesant, discutat intens de către publiciștii blăjeni este educația. Creșterea salariilor învățătorilor care au avut de suferit în timpul războiului³⁶ sau apărarea învățământului confesional de pericolul etatizării sunt cele mai importante subiecte de acest fel, despre care se discută în paginile *Culturii creștine*, prezentându-se și realitățile de dinainte sau din timpul războiului³⁷. Ca o provocare pentru educație este văzută și integrarea invalizilor de război. Autorii prezintă modelele de integrare ale acestora în țări precum Belgia și Olanda, prin educație și prin încadrarea lor pe piața muncii, în contrast cu situația românească, unde nu se făcea nici un efort în acest sens, cerând statului român să rezolve această problemă³⁸.

²⁷ *** Cărți. Reviste. Ziare 1925, p. 302; *** Cărți și reviste 1925, p. 61; Măcelariu 1920, p. 269–260. Cf. *** Au murit pentru patrie – nobile jertfe ale datoriei 1920, p. 309–310, unde în contextul decesului episcopului Demetriu Radu al Oradiei în atentatul cu bombă de la Senat este evocată și activitatea lui în primul război mondial.

²⁸ Coltor 1925, p. 1.

²⁹ Care persistă pe alocuri și după finalizarea conflagrației, fapt sesizat și de redactorii revistei. A se vedea: Suciuc 1925, p. 442–443.

³⁰ *** Însemnări 1925, p. 217.

³¹ *** Proiect de lege pentru combaterea alcoolismului 1920, p. 117–118.

³² Tătar 1922, p. 122–129.

³³ *** Adventismul și combaterea lui 1922, p. 308–320.

³⁴ *** Orfelinat pentru orfanii de preoți 1919, p. 111–113. Acesta vine după ce anterior, în timpul războiului, reprezentanții Bisericii Unite deschiseseră un orfelinat pentru orfanii de război. Cf. Rusu 1916, p. 65–67. Cf. *** Orfelinatul de la Blaj 1916, p. 97–98. Cf. Rusu 1917, p. 448–449. Cf. *** Deschiderea orfelinatului din Blaj 1918, p. 292–293. Cf. *** Să ștergem lacrimi 1919, p. 2.

³⁵ *** Cuvinte înțelepte 1921, p. 212.

³⁶ *** Aduș de războiu 1919, p. 215–216.

³⁷ Bălan 1921, p. 86. *** Reforma școlară. Considerații actuale din prilejul reformei învățământului secundar 1925, p. 75. *** Reforma școlară. Considerații actuale din prilejul reformei învățământului secundar II 1925, p. 111.

³⁸ „Urmarea se vede: invalizii subvenționați de stat mai puțini, și țărișoara aceasta, din care Germanul a dus și șinele de tren, se reface mai grabnic decât oricare alte, iar francul belgian a bătut chiar pe cel francez!

În schimb, la noi numărul invalizilor e nesfârșit. Zilnic peregrinează la București oameni, cari vor să-și asigure ajutorul de

Pentru comunitatea greco-catolică ardeleană, războiul aduce de asemenea și o modificare a statutului ei. Astfel, în timp ce înainte de unire ea era una dintre cele mai puternice voci ale românilor din această zonă, după acest eveniment, importanța ei se diminuează din punct de vedere cantitativ, iar relațiile cu Biserica Ortodoxă, care, precum și în alte state, fuseseră consolidate de război³⁹, cele două mari confesiuni ardeleni trecând peste divergențe și concentrându-se asupra pericolelor comune, încep să se înrăutățească. În acest context, uniții se simt amenințați de pericolul de a fi absorbiți de către cea din urmă Biserică și militează împotriva acestei tendințe⁴⁰, făcând apel la meritele avute de instituția lor în timpul războiului. În ciuda faptului că acest pericol este adus de evenimentele din 1918, reprezentanții revistei nu devin militanți împotriva unirii și nu cer desfacerea ei, ci dimpotrivă, militează pentru consolidarea acesteia, arătând că ea este încă în stadiul de început și că mai trebuie făcuți mulți pași cu scopul susținerii ei. Iată ce spune în acest sens unul dintre publiciști:

„Am înviat, unindu-ne ca neam, dar se văd încă pe noi urmele legăturilor, care ne-au strâns mâinile și picioarele și se simte în viața noastră aerul de temniță, mirosul de mormânt. Suntem încă debili, anemici ca Lazăr, pe care l-a înviat Domnul. Umblăm; ne obosim însă în grabă. Parcă nu ne ajută în calea progresului nici agerimea ochiului nici elasticitatea și tăria piciorului. Și ar fi timpul suprem să ne întărim, să ne consolidăm, mai mult, să înaintăm repede, cu tărie, cu convingeri puternice și cu toată siguranța, pe calea fericirii”⁴¹.

Acestea sunt așadar principalele materiale regăsite în paginile revistei *Cultura creștină*, periodicul cel mai important al Bisericii Unite din România în perioada 1919–1925 și de mai târziu. După cum se poate vedea, deși descrierea primului război mondial și a urmărilor lui nu se numără între temele cel mai intens prezentate, autorii oferă totuși informații importante, atât de natură pragmatică (de exemplu, problema recăsătoririi, a creșterii salariilor învățătorilor care au avut de suferit în timpul războiului sau a orfelinatului pentru copiii de preoți), cât și în ceea ce privește moralitatea, situația la nivel internațional⁴², rolul Bisericii greco-catolice în evenimentele conflagrației și în realizarea Marii Uniri etc. Prezentarea și analizarea modului cum se reflectă imaginea post-factum a evenimentului în paginile acestei reviste este importantă, ea oferind informații interesante atât în ceea ce privește situația Bisericii pe care o reprezintă periodicul blăjean, cât și cu privire la felul în care credincioșii uniți și ceilalți cititori ai lui resimt urmările acestui crud și dureros eveniment în perioada imediat următoare finalizării lui.

BIBLIOGRAFIE

*** Aduș de războiul 1919 – ***, *Aduș de războiul*, în *Cultura creștină*, VII (1919), nr. 9–10, p. 215–216.

***, Adventismul și combaterea lui 1922 – ***, *Adventismul și combaterea lui*, în *Cultura creștină*, XI (1922), nr. 11–12, p. 308–320.

Agârbiceanu 1920 – Ion Agârbiceanu, *Cei din urmă- schiță*, în *Transilvania*, LI (1920), nr. 1, p. 2–6.

Andea 1919 – Cornel Andea, *Preoți cu crucea-n frunte*, în *Cultura creștină*, VII (1919), nr. 9–10, p. 202–204.

*** Au murit pentru patrie – nobile jertfe ale datoriei 1920 – ***, *Au murit pentru patrie- nobile jertfe ale datoriei*, în *Cultura creștină*, IX (1920), nr. 12, p. 309–310.

invalid. Pe străzile Capitalei, și așa va fi și în alte orașe mari, sute de invalizi, unii tot așa de sănătoși ca mine, precupețesc produsele regiei, dând astfel statul de rușine, că scumpește traiul. Alții, cu sutele, cerșesc pe la colțurile străzilor, deși mâinile le sunt zdravene și poate nu le lipsește decât o labă de la un picior”. Bălan 1921, p. 84. Cf. *** Invalizii, văduvele și orfanii de război 1919, p. 3.

³⁹ Cf. *** Biserica Ortodoxă în Polonia 1925 (1), p. 421. Cf. *** Biserica Ortodoxă în Polonia 1925 (2), p. 2, pentru a vedea că de fapt, de această problemă era preocupată și Biserica Ortodoxă.

⁴⁰ Macaveiu 1924, p. 99.

⁴¹ *** Reînviere și consolidare 1922, p. 66.

⁴² Cf. *** Uzinele de cadavre germane din timpul războiului 1925, p. 454, material care conține rezultatele unei anchete britanice în care se arată că Germania ar fi retras glicerină din cadavrele soldaților în timpul Primului Război Mondial.

- Bălan 1920 – Ioan Bălan, *Preoții militari francezi*, în *Cultura creștină*, XIV (1920), nr. 10–11 p. 267.
- Bălan 1921 – Ioan Bălan, „Inițiativa particulară”, în *Cultura creștină*, X (1921), nr. 4, p. 86.
- Bârlea 2000 – Eugenia Birlea, *Perspectiva lumii rurale asupra primului război mondial, teză de doctorat (ms. dactilografiat)*, Cluj-Napoca, 2000.
- Bârseanu 1920 – Andrei Bârseanu, *Discurs*, în *Transilvania*, LI (1920), nr. 1, p. 14.
- *** Biserica Ortodoxă în Polonia 1925 (1) – ***, *Biserica Ortodoxă în Polonia*, în *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 11–12, p. 421.
- *** Biserica Ortodoxă în Polonia 1925 (2) – ***, *Biserica Ortodoxă în Polonia*, în *Telegraful Român*, LXXIII (1925), nr. 9, p. 2.
- *** Campania împotriva Concordatului 1921 – ***, *Campania împotriva Concordatului*, în *Cultura creștină*, X (1921), nr. 1–2, p. 71–73.
- Carada 1919 – Marius Teodorian Carada, *Mai multă lumină!*, în *Cultura creștină*, X (1919), nr. 7–9, p. 56–59.
- ***, *Cărți. Reviste. Ziare 1925* – ***, *Cărți. Reviste. Ziare*, în *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 7–8, p. 302.
- ***, *Cărți și reviste 1925* – ***, *Cărți și reviste*, în *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 2, p. 61.
- *** Circulară 1919 – ***, *Circulară*, în *Telegraful Român*, LXVII (1919), nr. 22, p. 2.
- Coltor 1923 – Ioan Coltor, *Serbările de la Blaj*, în *Cultura creștină*, XII (1923), nr. 6–7, p. 153–156.
- Coltor 1924 – Ioan Coltor, *Dr. Izidor Marcu*, în *Cultura creștină*, XIII (1924), nr. 5, p. 138.
- Coltor 1925 – Ioan Coltor, *Pe pământ pace*, în *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 1, p. 1.
- ***, *Concordat și toleranță confesională 1921* – ***, *Concordat și toleranță confesională*, în *Cultura creștină*, X (1921), nr. 3, p. 71–73.
- *** *Concordatul 1925* – ***, *Concordatul*, în *Telegraful Român*, LXXIII (1925), nr. 17–18, p. 3.
- *** *Cronică culturală 1920* – ***, *Cronică culturală*, în *Transilvania*, LI (1920), nr. 12, p. 991.
- *** *Cronica economică 1920* – ***, *Cronica economică*, în *Transilvania*, LI (1920), nr. 3, p. 388.
- *** *Cuvinte înțelepte 1921* – ***, *Cuvinte înțelepte*, în *Cultura creștină*, X (1921), nr. 7–9, p. 212.
- *** *Deschiderea orfelinatlui din Blaj 1918* – ***, *Deschiderea orfelinatlui din Blaj*, în *Cultura creștină*, VII (1918), nr. 13–14, p. 292–293.
- Ferenț 1923 – Ioan Ferent, *Cumanii și episcopia lor. II. Episcopia cumană*, în *Cultura creștină*, XII (1923), nr. 4, p. 78–102.
- Ferenț 1923 (1) – Ioan Ferent, *Cumanii și episcopia lor. IV*, în *Cultura creștină*, XII (1923), nr. 5, p. 115–123.
- Ferenț 1923 (2) – Ioan Ferent, *Cumanii și episcopia lor. V*, în *Cultura creștină*, XII (1923), nr. 6–7, p. 156–163.
- Ferenț 1923 (3) – Ioan Ferent, *Cumanii și episcopia lor. VI*, în *Cultura creștină*, XII (1923), nr. 8, p. 196–199.
- Ferenț 1923 (4) – Ioan Ferent, *Cumanii și episcopia lor. VII*, în *Cultura creștină*, XII (1923), nr. 9, p. 229–235.
- Ferenț 1925 – Ioan Ferent, *Cumanii și episcopia lor*, în *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 1, p. 16–17.
- Fireza 1919 – Gheorghe Fireza, *Din viața religioasă a armatei franceze staționate în Lugoj*, în *Cultura creștină*, VII (1919), nr. 9–10, p. 200.
- *** *Generalul Berthelot prin Ardeal 1919* – ***, *Generalul Berthelot prin Ardeal*, în *Cultura Creștină*, VII (1919), nr. 1–2, p. 35–36.
- Georgescu 1920 – Ion Georgescu, *Din frământările spiritului francez de astăzi*, în *Cultura creștină*, VIII (1920), nr. 1–2, p. 40–52.
- Georgescu 1922 – Ioan Georgescu, *Duiliu Zamfirescu*, în *Transilvania*, LIII (1922), nr. 6, p. 390–391.
- Georgescu 1922 (1) – Ioan Georgescu, *Cronică politică*, în *Transilvania*, LIII (1922), nr. 6, p. 425–426.
- Georgescu 1922 (2) – Ioan Georgescu, *Rene Doumic, La defense de l'esprit francais*, în *Transilvania*, LIII (1922), nr. 6, p. 425–426, p. 435–436.
- *** *Gheorghe Pop de Băsești 1919* – ***, *Gheorghe Pop de Băsești*, în *Cultura creștină*, VII (1919), nr. 3–4, p. 45–47.
- Goldiș 1925 – Vasile Goldiș, *Noui orizonturi*, în *Transilvania*, LVI (1925), nr. 9–10, p. I.
- *** *Iezuiții francezi în primul război mondial 1919* – ***, *Iezuiții francezi în primul război mondial*, în *Cultura creștină*, VII (1919), nr. 13–20, p. 303.
- *** *Interesele naționale și concordatul* – ***, *Interesele naționale și concordatul*, în *Cultura creștină*, X (1921), nr. 5, p. 115–127.
- *** *Invalizii, văduvele și orfanii de război 1919* – ***, *Invalizii, văduvele și orfanii de război*, în *Telegraful Român*, LXVII (1919), nr. 20, p. 3.
- Iov 1919 – D. Iov, *Primăvară*, în *Telegraful Român*, LXVII (1919), nr. 31, p. 3.
- *** *Istoricii noștri despre Concordat 1921* – ***, *Istoricii noștri despre Concordat*, în *Cultura creștină*, X (1921), nr. 4, p. 107.
- *** *Împotriva concordatului? 1920* – ***, *Împotriva concordatului?*, în rev. *Cultura creștină*, IX (1920), nr. 12, p. 314–317.
- *** *Însemnări 1925* – ***, *Însemnări*, în *Cultura Creștină*, XIV (1925), nr. 6, p. 217.
- *** *La alții și la noi 1920* – ***, *La alții și la noi*, în *Transilvania*, LI (1920), nr. 3, p. 391.
- Lazăr 1920 – Victor Lazăr, *Istoria românilor în școalele secundare din Transilvania*, în *Transilvania*, LI (1920), nr. 3, p. 322.

- *** Legea privitoare la dispăruii de resboiu 1923 – *** , *Legea privitoare la dispăruii de resboiu*, în *Cultura creștină*, XII (1923), nr. 12, p. 308–309.
- *** Lui Gheorghe Pop de Băsești 1923 – *** , *Lui Gheorghe Pop de Băsești*, în *Cultura creștină*, XII (1923), nr. 5, p. 137–138.
- Macaveiu 1921 – Victor Macaveiu, *Ce este placetul grecesc*, în *Cultura creștină*, X (1921), nr. 4, p. 110–112.
- Macaveiu 1924 – Victor Macaveiu, *Pe marginea unei cărți II*, în *Cultura creștină*, XIII (1924), nr. 4, p. 99.
- Maniu 1920 – Iuliu Maniu, *Activitatea din trecut a „Astrei”*, în *Transilvania*, LI (1920), nr. 1, p. 57.
- Marcu 1919 – Isidor Marcu, *Căsătoria femeilor rămase după cei dispăruți pe timpul războiului*, în *Cultura Creștină*, VII (1919), nr. 1–2, p. 9–13.
- Măcelariu 1920 – Emil D. Măcelariu, *Flori de sânge: din caietele unui preot militar*, în *Cultura creștină*, IX (1920), nr. 10–11, p. 269–260.
- Moldovan 1919 – Andrei Moldovan, *Preotul militar – o schițare a activității sale*, în *Telegraful român*, LXVII (1919), nr. 17, p. 2–3.
- Morariu 2014 – Iuliu-Marius Morariu, *Imaginea primului război mondial reflectată în paginile revistei „Cultura creștină”*, în Anamaria Macavei, Roxana Dorina Pop (eds.), *Imaginea în istorie. Tipologii în societatea de ieri și de azi – lucrările Conferinței naționale, Cluj-Napoca, 19–20 aprilie 2013*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014, p. 443–456.
- *** Orfelinat pentru orfanii de preoți 1919 – *** , *Orfelinat pentru orfanii de preoți*, în *Cultura creștină*, VII (1919), nr. 5–6, p. 111–113.
- *** Orfelinatul de la Blaj 1916 – *** , *Orfelinatul de la Blaj*, în *Cultura creștină*, VI (1916), nr. 4, p. 97–98.
- *** Pentru eroii de la Orlat. Festival în teatrul sibian 1919 – *** , *Pentru eroii de la Orlat. Festival în teatrul sibian*, în *Telegraful Român*, LXVII (1919), nr. 19, p. 5.
- Popa 1921 – Septimiu Popa, *Căsătoria a doua a preoților*, în *Cultura creștină*, X (1921), nr. 4, p. 99–106.
- Pop de Zăicani 1919 – Ioan Pop de Zăicani, *Pe urmele trecutului*, în *Cultura creștină*, VII (1919), nr. 5–6, p. 109–110.
- *** Proiect de lege pentru combaterea alcoolismului 1920 – *** , *Proiect de lege pentru combaterea alcoolismului*, în *Cultura creștină*, IX (1920), nr. 3, p. 117–118.
- *** „Raportul general 1925 – *** , *Raportul general prezentat de comitetul central al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român-Astra” asupra lucrărilor sale și a situației acestei instituțiuni în anul de gestiune 1924–25*, în *Transilvania*, LVI (1925), nr. 9–10, p. 327.
- *** , *Reforma școlară. Considerații actuale din prilejul reformei învățământului secundar 1925 – *** , Reforma școlară. Considerații actuale din prilejul reformei învățământului secundar*, în *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 3, p. 75.
- *** , *Reforma școlară. Considerații actuale din prilejul reformei învățământului secundar II 1925 – *** , Reforma școlară. Considerații actuale din prilejul reformei învățământului secundar II*, în *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 4, p. 111.
- *** Regele și regina în Ardeal 1919 – *** , *Regele și regina în Ardeal*, în *Cultura creștină*, VII (1919), nr. 9–10, p. 177–179.
- *** Reînviere și consolidare 1922 – *** , *Reînviere și consolidare*, în *Cultura creștină*, XI (1922), nr. 4, p. 65–67.
- Rusu 1916 – Alexandru Rusu, *O pagină din datorințele noastre de după front – în interesul unui orfelinat român unit*, în *Cultura creștină*, VI (1916), nr. 3, p. 65–67.
- Rusu 1917 – Alexandru Rusu, *Chestiunea orfelinatlui nostru și refugierea Blajului*, în *Cultura creștină*, VI (1917), nr. 14–15, p. 448–449.
- Salvianus 1923 – I. Salvianus, *Profesiunea noastră de credință. De ziua Învierii*, în *Cultura creștină*, XII (1823), nr. 4, pp. 75–77.
- *** Să ștergem lacrimi 1919 – *** , *Să ștergem lacrimi*, în *Telegraful Român*, LXVII (1919), nr. 38, p. 2.
- *** Sângele preoților. O prefață de Henry Bordeaux 1925 – *** , *Sângele preoților. O prefață de Henry Bordeaux*, în *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 7–8, p. 249.
- Suciu 1925 – Ioan Suciu, *Natalitatea după războiu*, în rev. *Cultura creștină*, XIV (1925), nr. 11–12, p. 442–443.
- Ștefan 1925 – A. Ștefan, *Cuvânt și faptă*, în *Telegraful Român*, LXXIII (1925), nr. 23–24, p. 2.
- Tătar 1922 – Augustin Tătar, *Îngrijirea pastorală a bolnavilor*, în *Cultura creștină*, XI (1922), nr. 5, p. 122–129.
- Teodorian-Carada 1919 – Marin Teodorian-Carada, *Ce ar fi de făcut?*, în *Cultura creștină*, X (1919), nr. 3–4, p. 56–59.
- Toader 2010 – Tiberiu Toader, *Revista înțelepciunii Blajului- Cultura Creștină (1811–1926; 1936–1944). O incursiune bibliografică*, Târgu Lăpuș, Galaxia Gutenberg, 2010.
- *** Transilvania de azi 1919 – *** , *Transilvania de azi*, în *Telegraful Român*, LXVII (1919), nr. 27, 1919, p. 3.
- Voitești 1920 – I. P. Voitești, *Energiile naturale ale României*, în *Transilvania*, LI (1920), nr. 1, p. 81.
- *** , *Uzinele de cadavre germane din timpul războiului 1925 – *** , Uzinele de cadavre germane din timpul războiului*, în rev. *Cultura creștină*, anul XIV, nr. 11–12, 1925, p. 454.
- *** Voluntari români din Italia 1919 – *** , *Voluntari români din Italia*, în *Telegraful Român*, LXVII (1919), nr. 41, p. 3.
- *** Voluntari români din Siberia 1919 – *** , *Voluntari români din Siberia*, în *Telegraful Român*, LXVII (1919), nr. 47, p. 2.